

Män i vila.

Samma vår som tyska armén intog Danmark och Norge gav tidskriften Foto ut ett nummer där man hittar en mycket intressant artikel om nakenfotografi. Det är jur. kand. Åke Rydell som skriver om den här speciella konsten, där, som han säger, ”gränsen mellan det vackra och det fränstötande ofta [är] mycket vag”. Förutom tekniska tips om spännpapper och vaselin finns här också en diskussion om varför kvinnor lämpar sig bäst som nakenmodeller. Anledningarna är två. Dels är det för att betraktaren ofast en man, och Rydell konstaterar helt enkelt att kvinnan är mannens ideal. Men det beror också på att kvinnor kan avbildas i vila utan att det känns konstigt. Mannen, däremot, fordrar ett arbete eller en motiverad rörelse eftersom han lätt får något kvinnligt över sig om han avbildas i stillhet, om det inte med all tydlighet framgår att han vilar sig efter en ansträngning.

Det här säger en del, inte bara om fyrtiotalets syn på nakenfotografi, utan om kvinnans traditionella roll i kulturen och litteraturen överhuvudtaget. Kvinnor har man betraktat för betraktandets skull, medan det framstått som nästan obscen att göra samma sak med män. Kvinnor i vila, det är på många sätt också ett passande epitet för den moderna romanen, så som den utvecklades och blomstrade under det tidiga artonhundratalet med alla sina snörda överklassdamer som under hårda etikettregler skrider runt på debutantbaler i väntan på att bli gifta.

Jag tänker på det där när jag läser en bok i en helt annan genre - nämligen David Lagercrantz nyutkomna roman, *Himmel över Everest*. Det är en fiktiv berättelse, löst kalkerad på den katastrofala dag för snart tio år sedan då nio klättrare dog på väg ner från Mount Everests topp. En av dem som befann sig i baslägret vid det här tillfället var Göran Kropp och man kan säga att David Lagercrantz nästan var där: tre år senare blev han nämligen medförfattare till den berättelse i jag-form som Göran Kropp skrev om sig själv och sin klättring.

Det är inte bara David Lagercrantz som har skrivit om den här händelsen utan också många andra, och därför är det ju intressant att se vad han gör nu när han skriver fiktion och kan hitta på vad han vill. Och det första jag konstaterar är att även om den dramaturgiska kurvan är uppbyggd kring stormen på berget, så är det inte det Lagercrantz är intresserad av. Jämför med journalisten Jon Krakauer, som var med i den verkliga expeditionen, och som i sin bok lägger mycket tid på att beskriva hur de tog sig över den livsfarliga glaciären Isfallet, vilket väl förmedlar hans dödsångest. Det är en passage som Lagercrantz bara ägnar några förströdda rader. Vad David Lagercrantz vill komma åt är inte den yttre strapatsen, utan den inre psykologin. Och det är här kopplingen till kvinnorna i vila kommer in.

För när jag läser Åke Rydells fyrtytalsartikel om nakenfotografi tänker jag att den psykologiska romanens utveckling kanske var en följd av den där begränsade synen på hur en kvinna kan porträtteras. Kvinnliga artonhundratalsförfattare måste ha ställts inför ett val: att antingen skriva actionböcker om manliga huvudpersoner, som Mary Shelley gjorde med Frankenstein, eller rikta blicken mot sina medsysstrar och koncentrera sig på vad de tänkte på: en väg som Jane Austen slog in på och som Virginia Woolf sedan utvecklade till fulländning.

David Lagercrantz har en stjärnjournalist på rollistan med en fantastisk iakttagelseförmåga som författaren beskriver just som kvinnlig. Kanske hoppas Lagercrantz själv att någon ska säga detsamma om honom. Men från Freud och framåt kan man säga en sak om psykologin att gränsen är hårfin mellan empatisk förståelse och subtilt förtryck. Den som psykologiserar definierar också sina personer, och Lagercrantz definitioner trampar på i välkända könsspår. Så tänker den för övrigt så kompetenta baslägerchefen Karin Torshede framförallt på sin vikt och hur hon tar sig ut, medan den plågade hjälten, stjärnklättraren Jacob Engler huvudsakligen koncentrerar sig på uppgiften.

Jag säger huvudsakligen, för ju längre jag läser, desto mindre blir ändå skillnaderna mellan kvinnor och män. Det är sant att kvinnorna finns längst ner i Lagercrantz hierarki eftersom de bara tycks kunna få ett värde genom männens blickar. Männen kan få status genom sina handlingar: att skriva en bok, eller bestiga ett berg. Men för att bli lyckliga måste de också bli sedda. Och typiskt nog arrangeras expeditionen av ett modeföretag med en sociopat i toppen, en man som använder sin blick som maktmedel och som har en kader av medarbetare under sig som alla är beroende av den skvättvisa strålgrens blicken då och då skänker dem

Man kan ifrågasätta meningen med att bestiga livsfarliga berg, men det är en väldigt konkret verksamhet. I Lagercrantz bok blir däremot berget som en fond för vad som händer inuti huvudpersonerna. På så sätt blir den som en bild av var vi befinner oss, i ett medialiserat samhälle där inget är på riktigt och där det viktiga är betraktandet: hur vi ser på varandra, hur vi ser på oss själva. En värld där både kvinnor och män befinner sig i vila, hur mycket vi än anstränger oss.

Ur OBS, P1 november 2005.